

УДК 342.9: 343.226

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.3.13>**А. В. Друзенко**

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Актуальність статті полягає в тому, що починаючи з 1999 року, щороку 25 листопада у світі відзначають Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок під егідою ООН та проводять щорічну всесвітню акцію «16 днів протидії гендерному насильству». Тим самим сучасне суспільство нарешті визнало, що гендерне насильство є порушенням прав людини і, насамперед, жінок, а світовий жіночий рух отримав ще одну важливу перемогу на шляху викорінення дискримінації за статевою ознакою. Мета статті полягає в тому, щоб на основі проведення комплексно-системного аналізу нормативних засад, теоретичних основ адміністративного права та узагальненої практики діяльності суб'єктів публічної адміністрації визначити гендерно-обумовлене насильство, як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет адміністративної діяльності Національної поліції. Наголошено, що гендерно-обумовлене насильство, як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це негативний фізичний та (або) психологічний однієї особи вплив на іншу з приводу суб'єктивно-викликаних переконань нерівності соціально-рольового статусу, дискримінації статі та гендерної ролі в соціумі, що врегульовується визначеними нормами адміністративного права та забезпечується адміністративно-правовими засобами діяльності суб'єктів публічної адміністрації з метою захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілих осіб від гендерно-обумовленого насильства, охорони соціальних відносин та викорінення гендерно-обумовленого насильства як суспільно-негативного явища. Зроблено висновок, що гендерно-обумовлене насильство є безпосереднім предметом адміністративної діяльності Національної поліції та полягає у реалізації комплексної виконавчо-розпорядчої, правоохоронної, організаційної адміністративної діяльності, яка спрямована на запобігання та протидію гендерно-обумовлених насильств та забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілих осіб шляхом застосування поліцейських заходів щодо попередження та припинення адміністративних правопорушень, що пов'язані з гендерно-обумовленим насильством, здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, проведення контролю за дотриманням публічної безпеки та правопорядку на законних підставах та в межах компетенції.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративно-юрисдикційна діяльність, гендерна рівність, гендерно-обумовлене насильство, насильство за ознакою статі, поліція, превентивні заходи.

Актуальність теми. У XXI столітті забезпечення гендерної рівності та взаємопов'язаної з нею проблематики гендерно-обумовленого насильства викликає все більшу зацікавленість серед громадськості, неурядових організацій, засобів масової інформації, приватних осіб, органів публічної влади, міжнародних об'єднань з метою її попередження та подолання. Викорінення та запобігання гендерно-обумовленого насильства має сьогодні не просто важливе значення з точки зору теоретичної науки та захи-

сту інтересу постраждалих осіб (жертв насильства), а й виступає каталізатором забезпечення національного інтересу кожної розвиненої країни, оскільки сприяє економічному, соціальному та загалом цивілізаційному розвитку суспільства, збалансуванню прав різних категорій населення, в тому числі і гендерному контексті. Гендерно-обумовлене насильство не є суто юридичним питанням, адже його поява зумовлена соціальними чинниками, психічним станом суспільства тощо, проте для належного розу-

міння цієї проблематики та правової кваліфікації тих чи інших конфліктів, її розв'язання знаходиться безпосередньо у юридичній площині [15].

Про актуальність цієї проблеми свідчить і той факт, що починаючи з 1999 року, щороку 25 листопада у світі відзначають Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок під егідою ООН та проводять щорічну всесвітню акцію «16 днів протидії ґендерному насильству». Тим самим сучасне суспільство нарешті визнало, що ґендерне насильство є порушенням прав людини і, насамперед, жінок, а світовий жіночий рух отримав ще одну важливу перемогу на шляху викорінення дискримінації за статевою ознакою [2].

Огляд останніх досліджень. Гендерно-обумовлене насильство як специфічний об'єкт адміністративно-правового регулювання вивчали у своїх наукових роботах такі вчені як: О. Бандурка, О. Безпалова, Ю. Битяк, А. Боровик, М. Буроменський, Н. Грідіна, О. Дашковська, О. Джафарова, О. Дрозд, М. Качинська, А. Комзюк, О. Комісаров, О. Лавріненко, К. Левченко, А. Олійник, В. Романова, О. Руднева, А. Собакар, М. Щелкунова, Р. Шаповал, С. Шатрава, К. Шкарупа та інші. Однак, суспільна значимість гендерної нерівності та насильницькі дії на цій підставі підкреслюють важливу значимість досліджень механізмів протидії гендерно-обумовленому насильству.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі проведення комплексно-системного аналізу нормативних засад, теоретичних основ адміністративного права та узагальненої практики діяльності суб'єктів публічної адміністрації визначити гендерно-обумовлене насильство, як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет адміністративної діяльності Національної поліції.

Виклад основних положень. Гендерно-обумовлене насильство, як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет адміністративної діяльності Національної поліції потребує сутнісного та змістовного уточнення. Перш за все, пропонуємо дати визначення таким поняттям, як «насильство», «гендер», «об'єкт», «адміністративно-правове регулювання», «адміністративна діяльність».

Слово «гендер» не має аналогів в українській мові, воно запозичене з інших мов і увійшло в науку як іноземний термін. На це, зокрема, у своєму дослідженні звертала увагу О. Р. Дашковська [8, с. 65]. Гендер (від англ. «gender» – рід) – соціокультурна, символічна конструкція

статі, що покликана визначити конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок [18]. Гендер – соціальна особливість статі людини на відміну від біологічної статі. Це соціально-рольовий статус, що визначає соціальні можливості людини – чоловіка і жінки в усіх сферах життєдіяльності [17].

Мельник Т.М. у своїй праці зазначає, що «гендер» – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстом буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі [14].

З'ясовуючи сутність гендерно-обумовленого насильства, доречно пригадати визначення насильства, запропоноване професором Генріхом Кіреєвим: «насильство – це особливий тип відносин між людьми, що склався на базі протилежного ставлення до природних, об'єктивних умов їх існування ... насильство існує там, тоді і остільки, де, коли і скільки має місце привласнення, придушення, підпорядкування волі суб'єкта, панування над нею» [9, с. 17].

Відповідно до Академічного тлумачного словника «насильство» - це застосування фізичної сили до кого-небудь. Застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось [3].

В процесі формування суспільних відносин у сфері забезпечення прав людини щодо запобігання та подолання насильства використовувалися такі категорії, як «дискримінація щодо жінок», «насильство щодо жінок», оскільки вважалося, що такі явища наявні тільки стосовно жінок, а насильство щодо чоловіків – або відсутнє взагалі, або ж невелике. У зв'язку з цим 18 грудня 1979 р. прийнято Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (Україна ратифікувала 19 грудня 1980 р.), в якій наголошується, що дискримінація щодо жінок порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства [11].

Наступний період у цьому питанні ознаменувався розумінням того, що такий підхід має бути розширеним і доречно говорити про гендерну дискримінацію та гендерно обумовлене насильство, що передбачає подолання дискримінації/насильства як щодо жінок, так і щодо чоловіків. Сьогодні поняття «насильство щодо жінок» залишається у лексиконі громадськості та публічної влади, однак перевага все ж надається нейтральній категорії – «гендерно обумовлене насильство» [16, с. 217].

На думку І. Грицай, гендерно обумовлене насильство являє собою дії або бездіяльність однієї особи (групи осіб) щодо іншої (групи осіб), спрямовані на відтворення гендерних ролей у соціумі через погіршення становища чоловіка/жінки в усіх сферах життєдіяльності та призводять до порушення прав людини, підриваючи як здоров'я та гідність індивіда, так і безпеку, економічну, соціальну стабільність нації [7, с. 314].

Таким чином, під правовою категорією «гендерно обумовлене насильство» слід вважати застосування однією особою психологічного впливу та (або) фізичної сили до іншої особи з суб'єктивно-викликаних переконань нерівності соціально-рольового статусу, дискримінації статі та гендерної ролі в соціумі.

Відповідно до Академічного тлумачного словника під «об'єктом» розуміють явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага або ж предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції [3]. Що стосується поняття «правового регулювання», то у найбільш загальному вигляді під правовим регулюванням (від лат. *regulare* – «спрямування», «впорядкування») розуміють один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою впорядкування їх в інтересах людини, суспільства і держави [21, с. 40].

Одним із перших, хто дав визначення поняттю «правове регулювання», є вчений С. Алексєєв, який зазначав, що «правове регулювання» – головне, вирішальне поняття правової дійсності, яка розглядається в динаміці з активно-дієвого боку, і пропонує розуміти це поняття у двох значеннях – вузькому та широкому. У вузькому вчений характеризував правове регулювання як «дію норм права (системи правових норм), інших спеціальних юридичних засобів на поведінку особи та на суспільні відносини з метою їх упорядкування та прогресивного розвитку» [20, с. 219].

В юридичній енциклопедії розуміння правового регулювання зводиться до того, що дер-

жавою за допомогою всіх юридичних засобів здійснюється владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав і обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів [19, с. 251].

Правове регулювання охоплює різні сторони суспільного життя, а юридичної форми набувають основні й найважливіші види суспільних відносин у різних сферах людської діяльності, які потребують не просто законодавчої форми, а її змістовної правової наповненості. У цьому плані спеціальні юридичні знання про особливості та прояви права, правового регулювання й забезпечення, що досягаються правознавством, дають змогу краще розібратися в тих соціальних процесах, які зазнають юридичного впливу з боку держави та вимагають свого юридичного впорядкування з одночасним наповненням його правовим змістом [22, с. 32].

В своїх працях науковець В. В. Галуцько під «адміністративно-правовим регулюванням» визначає цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадського суспільства та держави [4, с. 242].

Таким чином, гендерно-обумовлене насильство, як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це негативний фізичний та (або) психологічний однієї особи вплив на іншу з приводу суб'єктивно-викликаних переконань нерівності соціально-рольового статусу, дискримінації статі та гендерної ролі в соціумі, що врегульовується визначеними нормами адміністративного права та забезпечується адміністративно-правовими засобами діяльності суб'єктів публічної адміністрації з метою захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілих осіб від гендерно-обумовленого насильства, охорони соціальних відносин та викорінення гендерно-обумовленого насильства як суспільно-негативного явища.

Якщо говорити про гендерно-обумовлене насильство, як предмет адміністративної діяльності Національної поліції, то необхідно перш за все зазначити, що в сучасній правовій науці дотепер немає однозначного підходу до розуміння категорії адміністративної діяльності. Адже побудована на традиційних постулатах концепція адміністративно-правового забезпе-

чення певної царини суттєво змінюється шляхом осучаснення та застосування нових визначень, понять, категорій, притаманних іншим науковим напрямом [6]. Традиційною є позиція науковця Л.В. Коваль, за якою головне в адміністративній діяльності – це видання нормативних та індивідуальних актів [10, с. 69].

В навчальному посібнику можна знайти наступне визначення: адміністративна діяльність Національної поліції – це виконавчо-розпорядча, підзаконна, державно-владна діяльність із забезпечення адміністративно-правовими засобами публічної безпеки і порядку, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень, надання публічних послуг фізичним і юридичним особам [13, с. 5].

За деякими винятками (зокрема щодо публічно-сервісної ознаки) представлене визначення вкрай схоже на ті, що були притаманні для цієї ж категорії, тільки застосовано до органів внутрішніх справ України. Наприклад, В. Конопльов адміністративну діяльність органів внутрішніх справ визначає як урегульовану адміністративно-правовими нормами, виконавчо-владну, розпорядницьку діяльність, яка спрямована, з одного боку, на забезпечення виконання поставлених перед органами внутрішніх справ правоохоронних завдань щодо сприяння реалізації нормативно закріплених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, їх охорону та захист, охорону громадського порядку та громадської безпеки, боротьбу із правопорушеннями, а з іншого – на упорядкування внутрішньо-системних відносин, які виникають із питань організації самої системи органів внутрішніх справ, забезпечення необхідних умов для її функціонування [12, с. 138].

В. Авер'янов, І. Голосніченко в своїх наукових працях мають дещо схожу думку та зазначають, що виходячи з особливостей сфери внутрішніх справ, визначених відносин виконавчо-владної діяльності та теорії адміністративного права, можна визначити, що адміністративна діяльність органів внутрішніх справ – це урегульована нормами адміністративного права їхня виконавчо-владна діяльність, яка спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів, публічної безпеки та боротьбу з правопорушеннями [5; 1, с. 7].

На підставі вищевказаного, можна зробити висновок, що гендерно-обумовлене насильство є безпосереднім предметом адміністративної діяльності Національної поліції та полягає у реалізації комплексної виконавчо-розпорядчої,

правоохоронної, організаційної адміністративної діяльності, яка спрямована на запобігання та протидію гендерно-обумовлених насильств та забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілих осіб шляхом застосування поліцейських заходів щодо попередження та припинення адміністративних правопорушень, що пов'язані з гендерно-обумовленим насильством, здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, проведення контролю за дотриманням публічної безпеки та правопорядку на законних підставах та в межах компетенції.

Список використаної літератури:

1. Авер'янов В. Б. Функции и организационная структура органа государственного управления. Київ : Наук думка, 1979. С. 3–8.
2. Аніщук Н. В. Виникнення та сутність феномена гендерного насильства: історико-правовий екскурс. *Форум права*. 2008. № 1. С. 18–22.
3. Білодід І. К. Словник української мови : в 11 томах. Том 5, 1974. С. 495.
4. Галунько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін. Адміністративне право України : навчальний посібник : у 2-х т. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. 320 с.
5. Голосніченко І. П., Кондратьєв Я. Ю. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник. Київ : Укр. Акад. внутр. справ, 1995. 177 с.
6. Гречанюк Р. В. Адміністративна діяльність: загально-концептуальні аспекти розуміння. *Адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право. Право і суспільство* № 4/2019.
7. Грицай І. О. Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпро, 2018. 543 с.
8. Дашковська О. Р. Жінка як суб'єкт права в аспекті гендерної рівності: монографія. Харків : Право, 2005. 224 с.
9. Киреев Г. Н. Сущность насилия. Прометей. Москва, 1990. 108 с.
10. Коваль Л. Адміністративне право України. Курс лекцій (Загальна частина). Київ : Основи, 1994. 154 с.
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Бібліотека голови профспілкового комітету 05.2005. 2005 р. № 5.
12. Конопльов В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Націо-*

- нальної академії правових наук України. 2013. № 3 (74). С. 135–150.
13. Куліков В. А., Калюк О. М., Константінов С. Ф. та ін. Адміністративна діяльність Національної поліції : навчальний посібник для підготовки до іспиту. Київ : «Освіта України», 2016. 230 с.
 14. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / ПРООН; Київ. ін-т гендер. досліджень; редкол : В.П. Агеєва, Л.С. Кобелянська, М.М. Скорик; відп. ред. М.М. Скорик. Київ : К.І.С., 2004. 536 с.
 15. Перунова О. Гендерно обумовлене насильство: сутність та співвідношення із суміжними поняттями. *Європейський політично-правовий дискурс*. Том 7. Друге видання, 2020. (Чеська Республіка). С. 152–158.
 16. Перунова О. С. Гендерно обумовлене насильство: поняття та ознаки. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 3 т., Одеса, 15 трав. 2020 р. Т. 1. С. 216–220.
 17. Поняття та суть «гендера». Основні парадигми інтерпретації гендерних відносин. КМЦППК : офіційний веб-сайт. 2014. URL: http://crpk.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=670
 18. Словник гендерних термінів : офіційний веб-сайт. 2020. URL: <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91ender.html>
 19. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука; Інститут законодавства ВР України. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
 20. Теорія держави та права : учебник для юрид. вузів и факультетов / под ред. С. С. Алексеева. Москва : БЕК, 1998. 453 с.
 21. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2. 743 с.
 22. Ярмачі Г. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: монографія. Одеса. юрид. літ. 2006. 366 с.

Druzenko A. V. Gender-based violence as an object of administrative and legal regulation and subject of administrative activities of the National Police

The relevance of the article lies in the fact that since 1999, every year on November 25, the world celebrates the International Day for the Elimination of Violence against Women under the auspices of the United Nations and conducts the annual global action "16 days of combating gender-based violence". Thus, modern society finally recognized that gender-based violence is a violation of human rights and, first of all, women's rights, and the world women's movement won another important victory on the way to eradicating discrimination based on sex. The purpose of the article is to determine gender-based violence as an object of administrative and legal regulation and a subject of administrative activity of the National Police, based on a complex and systemic analysis of regulatory principles, theoretical foundations of administrative law and the generalized practice of the activities of subjects of public administration. It is emphasized that gender-based violence, as an object of administrative and legal regulation, is a negative physical and (or) psychological influence of one person on another due to subjectively caused beliefs of inequality of social and role status, discrimination of gender and gender role in society, which is regulated by certain norms of administrative law and provided by administrative and legal means of activity of public administration subjects with the aim of protecting the rights, freedoms and legitimate interests of victims of gender-based violence, protecting social relations and eradicating gender-based violence as a socially negative phenomena. It was concluded that gender-based violence is a direct subject of the administrative activity of the National Police and consists in the implementation of complex executive-administrative, law-enforcement, organizational administrative activities aimed at preventing and countering gender-based violence and ensuring the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of victims persons by applying police measures to prevent and stop administrative offenses related to gender-based violence, carrying out administrative-jurisdictional activities to bring guilty persons to administrative responsibility, conducting control over compliance with public safety and law and order on legal grounds and within the scope of competence.

Key words: *administrative activities, administrative-jurisdictional activities, gender equality, gender-based violence, gender-based violence, police, preventive measures.*